

Ds K. Touwen
26 februari 2023

Lieve gemeente,

Van het begin tot het eind van het evangelie
wordt Jezus ertoe verleid
om naar de maatstaven van ánderen te handelen,
niet zijn eigen kompas te volgen,
maar naar de richtsnoeren van deze wereld te leven,
zichzelf en zijn roeping geweld aan te doen
dat is: door zich te conformeren aan wat mén van hem verwacht.

Aan het begin – als een verzoeking in de woestijn –
wordt hem door de duivel de verleidelijke vraag voorgelegd:
'Als u de Zoon van God bent,
beveel dan die stenen in broden te veranderen.'
En even later, vanaf het hoogste punt van de tempel:
'Als u de Zoon van God bent, spring dan naar beneden.
Want er staat geschreven:
"Zijn engelen zal hij opdracht geven om u op hun handen te dragen,
zodat u uw voet niet zult stoten aan een steen."'

En aan het eind van het evangelie als Jezus gekruisigd is,
lopen er voorbijgangers langs die de spot met hem drijven:
'Jij was toch de man die de tempel kon afbreken
en in drie dagen weer opbouwen?
Als je de Zoon van God bent,
red jezelf en kom van dat kruis af!'

Altijd de verwachtingen van anderen.
Voor Jezus: dat hij mirakels doet,
voor ons: de eisen die de samenleving stelt,
de ongeschreven wetten in een familie, de codes, rollen,
de dwingende groepscode van de kerk.
De modellen liggen al klaar:
zo moet je zijn,
dit wordt van je verwacht,
daaraan moet je voldoen.

Mozes ver weg,
in ballingschap verdreven,
hij weidt de schapen en geiten van zijn schoonvader
en ontmoet daar achter in de woestijn: God.
Jezus, door de Geest gedreven,

ontmoet in de woestijn de satan.
En ieder mens –of je gelooft of niet –
heeft daarmee te leven,
met mens-zijn tussen God en satan.

Wat over Jezus geschreven staat is cru:
de Geest drijft hem,
de Geest neemt hem bij de kladden
en leidt hem naar de duivel.

Dat zou je niet verwachten,
niet van de Geest
maar zo is het wel.
Jezus staat tussen hen in:
enerzijds de Schepper Geest van God,
anderzijds de duivel en z'n ouwe moer.

Confrontatie, breuklijn, crash.
Zo wordt een innerlijke verdeeldheid belichaamd.

Die duivel wordt hier in het evangelie
met maar liefst drie verschillende woorden aangeduid:
duivel, beproever en satan.

Dat is verstandig, zoveel verschillende woorden,
ze verhinderen dat je je er een vastomlijnd beeld van maakt,
want dat is niet de bedoeling,
het gaat er niet om dat je in de duivel gaat geloven,
het gaat erom dat je al je hoop en vertrouwen op God stelt.

Duivel, satan?
In de bijbel zijn de demonische machten gelimiteerd.
God zegt tot hiertoe en niet verder.
Hij stelt het kwaad een grens.

Zo is dat in de Bijbel.
Buiten de Bijbel helaas niet.
Het ongelimiteerde moorden,
het alomtegenwoordige kwaad waartoe een mens in staat blijkt te zijn,
slaat je alle bijbelse antwoorden eens en voorgoed uit handen.

Want apostelen en profeten zoeken nog uitsluitel
op de vreselijke vragen naar: God en het lijden,
de verschrikkingen die over de wereld gaan: Waarom?
En Job zwaait met zijn vuisten naar omhoog.

Maar daar kun je vandaag niet meer mee toe.

Geen enkel antwoord voldoet meer,
ook het bijbelse niet.

En iedere poging om het toch kloppend te krijgen
is een klap in het gezicht van alle uitgemoorde Armeniërs, Joden, Zigeuners,
Tutsi's, Jezidi's, Rohingya en nu de Oekraïners.

En zo, in alle ongerijmdheid en verschrikking,
drijft de Geest

Jezus in de armen van de duivel.

Wat de gemeente hier elke week bidt: 'Leid ons niet in verzoeking',
komt op hem neer, al de veertig dagen.

Mens tussen God en duivel,

Mozes trekt door de woestijn.

Hij was niet uit op God,

hij zwierf er met zijn schapen,

maar komt via de achterkant van de woestijn – zo staat er letterlijk - ,

alsof hier de hele woestijntocht al is voorzien

terecht bij de berg Gods,

'Horeb' staat er ten overvloede bij.

De lezer weet al wat Mozes nog niet weten kan:

dit is de berg Gods, Horeb,

daar waar de Heer verschijnt.

Vele hoofdstukken later zal de Eeuwige hier zijn Woord geven,

tien geboden, stenen tafelen, heel de Tora.

Dit is de plaats waarvan geschreven staat:

de berg Horeb brandde en rookte,

hier spreekt de stem uit het vuur.

Mozes echter ziet wat hij niet thuis kan brengen.

Mozes ziet – ja, wat ziet hij eigenlijk?

Wat voor een struik moet dat zijn geweest?

Botanici wijzen beurtelings op een doorn of op een braam,

maar wat hier geschreven staat is geen plantkundige vermelding.

In het Hebreeuws heet het *dé s^enè*

alsof je die struik op de een of andere manier al zou moeten kennen.

En zo, alert geworden, begint het de goede verstaander te dagen,

en je begint in dat *s^enè* de Sinai te horen,

het andere woord, de andere naam

voor diezelfde berg Gods Horeb.

Mozes is daar achterin de woestijn

bij een verschijnsel aanbeland van gloed en vuur,

Sinaidoorn vertaal ik die struik nu maar even.

De Heer is geen braamsluiper

Hij is degene die van de Sinai spreekt.
Deze tongen als van vuur,
het is een Klein Pinksteren wat Mozes hier ziet.
Hij treedt naderbij om het in ogeschouw te nemen,
dat wonderbaarlijke,
de Sinaidoorn gloeit in het vuur maar wordt niet verteerd.

Nóg dichterbij gekomen:
wat hij te zien krijgt is met zijn oren!
Een stem, een roeping: Mozes, Mozes!

Ja, die doornen, dat is wel duidelijk,
ze beelden de slavernij in Egypte uit.
Die doornen, dat is de knoet, de gesel met weerhaken in het getto.
Die doornen dat is het prikkeldraad rond het kamp.
Het zijn de glasscherven op de muren gemetseld.

De joodse traditie weet.
Die doornen, je kunt je handen er wel in steken
maar je krijgt ze er
niet anders dan bebloed en geschonden weer uit.

Ja, dit is een wonderlijk visioen.
De Sinaidoorn wil beduiden
dat temidden van de doornen – de slavernij van Egypte –
het vuur van de Aanwezige al speelt: 'Ik zal er zijn!'

Zo zegt de Heer: 'Ik heb gezien
hoe ellendig mijn volk er in Egypte aan toe is,
ik heb hun jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord,
ik weet hoe ze lijden.
Daarom ben ik afgedaald
om hen uit de macht van de Egyptenaren te bevrijden'

Maar hoe is het dat de Heer afdaald?
Zijn dan de hemelen opengesprongen?
Nee, de Heer daalt af
doordat Mozes zijn stem heeft gehoord
en schoorvoetend ging.
De Heer bezoekt zijn volk
doordat Mozes terugkeert naar de slaven van Egypte.

'Omdat ik met jou zal zijn,'
zo heeft hij de Naam van God leren spellen.

Mozes vraagt: 'Wie ben ik, dat ik naar de farao zou gaan?'
'Wie ben ik?'

En als antwoord op de vraag naar wie Mozes is,
wie ben ik nou eigenlijk?
wat stel ik nou helemaal voor? –
klinkt niet het antwoord dat je zou verwachten:
'Jij, bent Mozes, uit het water getrokken',
maar een andere naam, de onuitsprekelijke:
nu klinkt van Godswege:
'Ik ben die Ik ben', de naam van God,
'Ik zal erbij zijn.'

Wie ben ik? vraagt een mens
die zichzelf ontoereikend acht,
niet geschikt voor de taak die hem wacht,
niet opgewassen tegen de hoge roeping waartoe hij is geroepen,
niet bestand tegen wat op je afkomt en over je heen spoelt.
Wie ben ik?

Het antwoord van de stem uit het vuur is:
'Ik zal met je zijn.'
'Ik zal er zijn, zoals ik altijd ben.'

Wie ben je?
Wie ben ik nou eigenlijk?

Zo gesteld klinkt die vraag als een verwijt,
als een verwachting die je niet waarmaakt.

Wie ben ik?
Ik zou zeggen: verboden die vraag in je eentje te beantwoorden!
Dat is een eenzaamheid die je jezelf niet mag aandoen.

Maar dan denk ik aan Dietrich Bonhoeffer, die dat wel moest doen,
antwoord geven op wie hij was
in de gevangnissen waar hij gedetineerd zat
en tenslotte in het concentratiekamp van Flossenbürg.

Hij was de dominee van het verzet
en betrokken bij een mislukte aanslag op Hitler.
Hij werd ter dood gebracht op 9 april 1945 – bijna 78 jaar geleden.
Zijn laatste woorden: 'Dit is het einde, voor mij het begin van het leven.'

Van hem is het gedicht waarmee ik afsluit.

Wie ben ik?
Ze zeggen me vaak:
je treedt uit je cel

rustig, blij en zeker
als een burchtheer uit zijn slot.

Wie ben ik?
Ze zeggen me vaak:
je spreekt met de bewakers
vrij, rechtuit en vriendelijk
als was je hun heer.

Wie ben ik?
Ze zeggen me ook:
je draagt je zwarte dagen
evenwichtig en waardig
als iemand die gewend is te overwinnen.

Ben ik werkelijk wat anderen van mij zeggen?
Of ben ik alleen wat ik weet van mijzelf:
onrustig, vol heimwee
ziek als een gekooide vogel
snakkend naar lucht als werd ik gewurgd
hongerend naar kleuren, naar bloemen en vogels
dorstend naar een woord, naar een mens dichtbij
trillend van woede om willekeur om de geringste krenking
opgejaagd, wachtend op iets groots
machteloos bang om vrienden in den vreemde
moe en te leeg om te bidden, te danken, te werken
murw en bereid om van alles afscheid te nemen?

Wie ben ik? De een of de ander?
Ben ik nu de een en morgen de ander?
Ben ik beiden tegelijk?
Huichel ik voor de mensen
en ben ik in mijzelf een verachtelijk huilende zwakkeling?
Lijkt wat nog in mij is op een verslagen leger
wanordelijk vluchtend na de verloren slag?

Wie ben ik? Ik ben een speelbal van mijn eenzaam vragen.
Wie ik ook ben, Gij kent mij
ik ben van U, mijn God.